

Görkəmli yazıçı-publisist, ictimai-siyasi xadim Hidayət Orucovun "Burdan min atlı keçdi" kitabını vərəqlədikcə, illərin istisoyuğunu qəlbində yaşadan, yaddaşında xoş xatirələri çözləyən yazıcının qələmə aldığı əzəli türk torpaqları olmuş Qərbi Azərbaycanca soydaşlarımızın yaşadığı ictimai-siyasi şəraitin, ədəbi-mədəni mühitin, C.Cabbarlı adına İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrının keçdiyi yolu, görkəmli azərbaycanlı ictimai və dövlət xadimlərinin fəaliyyətinin, bütövlükdə Qərbi azərbaycanlıların illər boyu məkrli erməni siyasətinə qarşı apardıqları mübarizənin canlı şahidinə çevrilirsən sanki...

Kitabın "İrəvana yeddi məktub" bölməsində isə müəllif ötən əsrin 70-ci illərindən başlayaraq İrəvanda genişlənən anti-Azərbaycan, antitürk siyasətini, xüsusilə də həmin dövrdə ermənilərin Heydər Əliyev şəxsiyyətinə qısqanclıq, paxıllıq, hətta düşmənçilik münasibətini əks etdirən müşahidələrini qələmə alıb. Kitabın "İrəvana yeddi məktub" adlı bölməsində müəllif yazır:

"Gevork Eminin "Ermənistan haqqında yeddi nəğmə"sindəki şişirtmələri də oxumuşam, S.Kaputikyanın "Karvanlar hələ yoldadır"ında, V.Petrosyanın "Erməni eskizləri"ndəki uydurmaları da. B.Ulubayyanın, S.Xan-zadəyanın, H.Şirazin, Z.Balayanın, K.Simonyanın... qatı şovinizm qoxuyan, qonşu xalqlara qarşı nifrət, soyqırımı hissləri aşılaraq, həqiqətdən, məntiqdən uzaq cəfəngiy-

yatlarıyla da çoxdan tanışam... Xeyli vaxtdır içimdə "Yeddi məktub"u yazmağa ciddi ehtiyac duyuram. Və son aylarda hiss edirəm ki, daha yazmamaq mümkün deyil. Ona görə qələmə üz tuturam və yaza-yaza mənə elə gəlir ki, yazdıqlarım yalnız "Bakıdan İrəvana məktublar"dır..."

Yeri gəlmişkən, onu da qeyd edək ki, ermənilərin öz havadarlarına arxalanaraq açıq şəkildə həyata keçirdikləri millətçilik siyasətini tənqid etmək, xalqımızın dahi oğlu Heydər Əliyev şəxsiyyətinə düşmənçilik münasibətlərini onlarla bir məkanda çalışa-çalışa qələmə almaq o dövrdə müəllifdən böyük cəsarət tələb edirdi. Ümummilli lider Heydər Əliyevin 100 illik yubileyini qeyd etdiyimiz bir vaxtda XX əsrin ikinci yarısında və XXI əsrin əvvəllərində dünyanı heyrətləndirən siyasət korifeyi, dövlətçilik patriarxi, dünyaşöhrətli dahi şəxsiyyət haqqında ilk yazılardan olan "İrəvana yeddi məktub" bu gün də aktualdır. Oxucu marağını nəzərə alaraq həmin məktublara ardıcılıqla təqdim edirik.*

İrəvana yeddi məktub

**12 noyabr, 1982
V məktub**

Heydər Əliyevin Sov.İKP MK Siyasi Bürosuna üzv seçilməsi və SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini vəzifəsinə təyin edilməsi Şəxsiyyətin global istedadının və zəkasının təsdiqi idi. Bolşeviklər pleyadası güllələndikdən, ya infarkt olub dünyasını dəyişdikdən, ən yaxşı halda, təqaüdə göndərildikdən sonra ruslardan başqa kimsə (əlbəttə, özünü rus sayan ukraynalı və ya belarus istisna olmaqla) Moskvada hakimiyyət olmasının belə ucalığına yüksələ bilməmişdi (Kunayev və ya Şerbitski ölkələrinin nəhəngliyinə görə Siyasi Büronun üzvü idilər və bu alı qurumda, demək olar, öz respublikalarını təmsil edirdilər). Bir başqa ciddi faktor da obyektiv insanları sevindirir, bədxahları qüsbələndirirdi: Heydər Əliyevin simasında və parlaq fəaliyyətində tarixən mövcud olmuş, bütün dünyanı heyrətləndirmiş türk yenilməzliyi, mənəviyyəti, müsəlman sivilizasiyasının tənənəsi özünü göstərirdi. Bu, şübhəsiz, bədxahları gözələnirə qamaşdırırdı. O günlər İrəvanda, Nork massivindəki mənzilimdə, pəncərəsi Göyçə gölüne, Qazaxa, Gəncəyə, Bakıya gedən yola açılan iş otağında əyləşib qəlbimin dərinliklərindən gələn misraları kağıza köçürürdüm:

*Mən bu qışın qapısını bağlayıb,
Yaz yelitək, yay günütək çağlayıb,
Boranların sinəsini dağlayıb
Yazacağam! Misralarım - təzə-tər...*

*Bu qış başqa qış olacaq, əzizim,
Donmayacaq çayım, çeşməm, dənizim!
İzsi göyə iz salacaq hər izim,
Öz qanında çatlayacaq çox qəhər.*

*Məlikməmməd oyanacaq obaşdan,
Dəli Domrul sağ çıxacaq vuruşdan,
Simurq quşum, bu qışdakı uçuşdan
Başlayacaq Aya, Günə min səfər...*

*Ay Hidayət, bahar nədir, qış nədir?
Ömür - gündür... əldən gedir, hey gedir,
Qələm sussa, qəlb, ruhu göynədir,
Qoy söyləsin - xeyrə-xeyir, şərə-şər.*

1983, İrəvan.

İrəvanda Türkiyə televiziyaşının verilişləri aydınca tutulurdu. Qəzetlərin manşetinə çıxarılan başlıqlar göstərilirdi: "Türk oğlu Kremlin ulduzunda!", "Türk oğlu Kremlin fəth elədi!" Və Sovetlər Birliyi kimi ucsuz-bucaqsız, nəhəng bir imperiyanın hər yerində insanlar milli mənsubiyyətdən, dini etiqaddan asılı olmayaraq bu təyinatı alqışlayırdılar, bircə respublikadan başqa. Çünki...

1988-ci ilin noyabrında yazılan, özünə çox redaktorların qapıları bağlandıqdan sonra, axır ki, "Ulduz" jurnalında dərc olunan (1989-cu il, sayı-10) "Həqiqət kar deyil" yazımından sətirlər:

"Erməni mətbuatı bir tərəfdən Sumqayıt hadisələrini anti-Azərbaycan istiqamətdə yoza-yoza hər iki xalq qıcıqlandırır, qızıdırır, ni-faq salır, digər tərəfdən Yazıçılar İttifaqının sədri H.Hovhannesyan Ermənistan KP MK-nın plenumundakı çıxışında S.Xan-zadəyanın "Andranik" romanının, B.Ulubayyanın "Sərdarabad" kitabının indiyə qədər çap olunmamasının səbəbini... Heydər Əliyevin Siyasi Bürodə dedi-yi bir sözdə görür və onun çapına tezliklə icazə verilməsini tələb edir. Həmin Andranik ki, "Antantanın agent" (Q.Çiçerin), İrəvanda, Naxçıvanda, Qəməlidə, Vedidə, Zəngəzurda... azərbaycanlıları kütləvi surətdə qıran bir cəllad kimi indi də qalıb yaddaşlarda, hələ iyirmi il bundan qabaq Əştərək rayonunun birləşmə büst ucaldıqları o həllə, indi isə heykəl qoymaq, haqqında roman çap etmək istəyirlər (H.Hovhannesyanın plenumda dediyinə görə, hər iki

əsər mətbəədə yığılıb, çapa hazırdır). Həmin Andranik ki, hökmüylə Njde, Dro kimi vəhşi qatillər azərbaycanlılara adi ölümü də qiyməyiblər, küreklərinə qaynar samovar bağlatdırıblar... Andranik və bu gün Moskva məhkəməsində ittiham olunan dəliqanlılar (Sumqayıt hadisələri ilə bağlı mühakimə olunan gənclər). Hansı daha təhlükəlidir? Azərbaycanlıları kütləvi surətdə, işgəncələrlə, vəhşicəsinə məhv etməyi siyasət kimi həyata keçirən Andranik, yoxsa özündən asılı olmayan kortəbiiyyətlə ermənilərlə birlikdə ayağa qalxıb, cinayət törədən o gənclər? Hansı daha təhlükəlidir? O gəncləri heç olmasa, qınamayan bir azərbaycanlı yoxdur. Andranik isə roman həsr etməyi, heykəl qoymağı tələb edirlər. Bəs buna nə deyirsiniz, erməni millətçiləri, erməni ziyalıları, erməni ağsaqqalları?"

"Yenidənqurma" deyilən dövr (o illərin özündə də yazılarımda bu sözü (həm də anlamı!) "yenidənqırma" kimi yazmışam və bu anlamda dərk eləmişəm) başlayandan dərhal sonra aydın oldu ki, Heydər Əliyevə qarşı mübarizə aparılanlar təkəcə Ermənistandakı, ya kənardakı erməni millətçi-şovinist dairələri deyil, həm də bütün ermənipərəst qüvvələrdi və təəsüf ki, sonralar bu qüvvələrin içində (sonra isə başında!) imperiya başçısı da pəyda oldu. "Aydınlıq" qəzetində dərc olunmuş (10 iyul 1992-ci il) "Əgər səlahiyyətin yoxsa..." adlı müsahibəmdən sətirlər yada düşür:

"Milli dünyagörüşünün, özünüdərk proseslərinin ritmini pozmaq, xüsusilə azadlıq hərəkatını tənqidə batır yolu ilə boğmaq üçün K.Bağirovdan sonra Azərbaycana Vəzirov, Mütəllibov kimi rəhbərlər lazım idi. Moskvaya belə kadrlar gərəkdi! Bu rəhbərlərin hər ikisi Moskvanın siyasətini iki istiqamətdə paralel apardı. Birincisi - çalışırdılar ki, nəyin bahasına olursa-olsun, Qorbaçovun və onun anti-Azərbaycan, daşnakpərəst siyasətinin iç üzünü yaxşı bilən Heydər Əliyevin reytingini aşağı salınsınlar, onu böyük siyasət meydanına yaxın buraxmasınlar. Qorbaçovun Siyasi Büro yoldaşı imperiya üçün niyə belə təhlükəliydi? Ona görə ki, siyasi çevikliyi, zəngin təcrübəsi, güclü məntiqi ilə o illərin Siyasi Bürosunda fərqlənən bu dərin zəkalı adam ciddi dəyişikliklər şəraitində özünü yenidən göstərər, hadisələri başqa səmtə istiqamətləndirə bilirdi. Bütün hallarda Qarabağ ermənilərə verilməz, sərhədlərimiz pozulmazdı. İkincisi - Heydər Əliyev elə bir şəxsiyyətdir ki, Qorbaçovla, Yeltsinlə... üzbəüz dayanıb onları susdura bilər, beynəlxalq aləmdə ifşa eləyərdi. Və o da təsadüfi deyil ki, böyük siyasətdən zorla uzaqlaşdırılmış Heydər Əliyev Brejnev-Qorbaçov Siyasi Bürosunun ilk üzvüdür ki, son "imperatorun" iç üzünü neçə il bundan qabaq açıb (Liqaçov və başqaları hələ indi-indi açırlar)..."

Heydər Əliyevin bu və başqa güclü keyfiyyətləri Ermənistanı, bütün ermənipərəst qüvvələrə çoxdan məlum idi, buna görə də onun böyük siyasət meydanından uzaqlaşdırılması üçün sivil cəmiyyətdə qəbul edilməyən üsullardan geniş istifadə olunurdu. Məsələn, İqor Muradyan deyilən bir erməninin Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini, ölkədə ümumxalq məhəbbətinə və böyük nüfuzla malik Heydər Əliyevə hədyan dolu, xəstə təxəyyülün məhsulu olan məktubunu bəlkə də xatırlamağa dəyməzdi, ancaq belə hədlərinin, erməni şovinist-millətçilərinə xas olması unudulmamalıdır. Heydər Əliyevin öz səsini dinləyək: "Mən 1987-ci ilin may ayında xəstələndim, sağaldandan sonra bir-iki ay işlədim. O dövrdə Ermənistanı bir məktub aldım.

Müəllifi Qarabağ cəmiyyətinin rəhbərlərindən olan İqor Muradyandı. Bu, həyasız bir adam tərəfindən yazılmış məktubdur. Məktubda mən təhqir olunuram, hədələnilirəm. Məktub müəllifi bildirir ki, onlar mənimlə mübarizə aparacaq, çünki Qarabağın Ermənistanı verilməsinə mane oluram. Məktubunda erməni terrorçuları tərəfindən öldürülmüş azərbaycanlıların və türklərin siyahısı göndərilir. O məktubu ailə üzvlərimdən başqa heç kəs görməyib. Bir neçə ay bundan qabaq Zori Balayanın Ermənistanda rus dilində çıxan "Kommunist" qəzetində "Bol i nadejda Artsaxa" adlı məqaləsi dərc olunmuşdu. O da haqqımda çox hədyanlar yazır. Qarabağın Ermənistanı verilməsinə mənə günahlandırır. Məqalədə göstərir ki, o və S.Kaputikyan mənim bərdə Moskvaya cürbəcür məktublara göndərmiş, İ.Muradyan isə mənim məhkəməyə cəlb olunmağımı tələb etmişdir".

1987 və 1989-cu illərdə Moskvada Beynəlxalq Kitab Sərgi-Yarmarkasında iştirakım zamanı, SSRİ Yazıçılar İttifaqından, Dövlətneşrkomdan rast gəldiyim köhnə erməni tanışlara, İ.Muradyan və ya Suren Ayvazyan deyilənlərin cızma-qaralarıyla bağlı etirazımı bildirəndə onlar mənə deyirdilər: "Fikir verməyin, onların ikisi də şizofrenikdir...". "Göndərin Bakıya sağalda, - deyirdim, - ancaq bir şərtlə - siz o şizofreniklərdən qorxursunuzsa, adlarını çəkmədən, dediklərini təkzib edin...". Susurdular. Üz-üzə gələndə, üzbəüz kəlmə kəsəndə köklü argumentlər, faktlar qarşısında söz deyə bilmirdilər, aralanan kimi öz işlərinə deyirdilər, mətbuatları "susurdu", mənim Azərbaycanda çap olunmuş hər yazım başıpozuq əks-sədayla qarşılanırdı. İrəvan mətbuatında haqqımda yazılan "tənqidlər" (oxu - təhriflər), hədyanla dolu məqalələrdən bircə nəfəsə 10-15 min adını deyə bilərəm. Belə üzde-nirə yazılardan birini xatırlayıram.

"Qolos Armenii" qəzetinin 25 sentyabr 1990-cı il nömrəsində dərc olunmuş A.Qazazyanın irihəcmli "İlham" susmayanda... adlı qeydlər oxuyuram:

"Molodyoj Azerbaydjana" qəzeti bu ilin (1990-cı ilin - H.) 4 sentyabr nömrəsində jurnalist Yusif İsmayılın görkəmli şair, nasir, tərçüməçi Hidayətə "Əgər insanlıq yaşıyarsa, buna görə biz öz keçmişimizə minnətdar olmalıyıq" adlı iri müsahibəsini dərc etmişdir. Müsahibədən kiçik bir hissə:

... - Sənin düz sözün erməni mətbuatına güllə kimi deyir.

- Erməni mətbuatında mənə qarşı çox cəfəngiyyatlar oxumuşam. Amma görünür, çoxu da Bakıya gəlib çatmayıb. Son vaxtlar Yazıçılar İttifaqına göndərilən qəzetdəki "Ehtiyatlı olun, faktlardır" məqaləsinə - orada dürüst faktlardan, məntiqi nəticələrdən, sağlamlıq düşüncədən başqa nə desən vardı. Hirsələrin mənə nə deyir. Heç yeri olmasa da Bəxtiyar Vahabzadəyə, Ziya Bünyadovaya, Anara da böhtanlar, təhqirlər yağdırırlar. Həyasızlıq ərsə çatıb!

"Yenidənqurma" bu ölkədə nə ilə başa çatacaq hələ heç kəsə məlum deyil. Amma onu qətiyyətlə deyirəm ki, ötən beş ildəki uğursuzluqların əsas günahı ermənilərin, onları iki illi müdafiə eləyən ölkə rəhbərlərinin payına düşür. Bu günə cavab verilməlidir. Özü də istefadan qabaq cavab verilməlidir".

(davamı növbəti saylarımızda)